

הרב יהודה הלוי עמיהי

תתן אמת ליעקב

לזכרו של הרה"ג יעקב ישעיה בלויא

הגאון הרב יעקב ישעי' בלויא זצ"ל היה רב שכונת פאג"י בירושלים, חבר בית הדין של העדה החרדית וכן רב מערכת הכשרות של העדה החרדית. אבל מעל כל זאת, תרומתו הגדולה לעם ישראל הייתה בחיבור ספרים רבים בכל מקצועות התורה: ריבית, עירובין, חלה, מזוזה, חנוכה, טהרה; וסדרה שלמה של ספרי 'פתחי החושן' בדיני ממונות. רבים מהמלוים אותו בדרכו האחרונה באו לחלוק כבוד למי שהשאיר ירושה מיוחדת לעם ישראל, ספרים מיוחדים, שכבר היום נחשבים אבני יסוד בכל פסיקת הלכה בעם ישראל, וברור שהם ימשיכו וילוו את עם ישראל לאורך שנים רבות. מכאן נשאלת השאלה, כיצד זוכה אדם למעלה כזו, להיות מעמודי ההוראה בעם ישראל?

ברור שיש זכויות שבאות לאדם מצד הוריו ורבותיו. הרב בלוי זצ"ל היה מהמשפחות המיוחסות שבירושלים, הן מצד אביו, משפחת בלויא, שהיו ממקורבי המהרי"ל דיסקין זצ"ל; והן מצד אמו שהייתה ממשפחת אורנשטיין (סבו היה הרב יעקב אורנשטיין, ואבי סבו הרב ישעיהו, ועל שמם הוא נקרא). אבל ייחוס המשפחה בלבד איננו סיבה לזכות להיות אחד מעמודי ההוראה בעם ישראל; שהרי רבים בעלי ייחוס, אבל תורתם איננה 'מתבדרת בכל העולמות'. גם כישרון הזיכרון המופלג שהיה לרב בלויא זצ"ל אינו מספיק לזכייה זו; ישנם רבים בעלי זיכרון וידע, אבל תורתם נשארת בד' אמות, קרוביהם נהנים ממנה, אבל כלל ישראל אינו זוכה לקבל את תורתם.

1. הווי מתאבק באפר רגליהם

התכונה הראשונה במעלה שאפיינה את הרב בלויא זצ"ל הייתה תכונת האמת; כדברי הנביא מיכה 'תתן אמת ליעקב'. האמת אינה נושאת פנים לאף אדם, כדברי הנביא (זכריה ז, ט) 'משפט אמת שפוטו'. הדיין צריך לדון דין אמת, אסור שדבר יטה את ליבו, אפילו חסד ורחמים אין מקומם בדין; אלא לאחר משפט האמת, אם רואה אתה בעל הדין במצב קשה, יש מקום ל'חסד ורחמים' עשו איש את אחיו'. קנאות לאמת היא הבסיס המיוחד לדרכי ההוראה של הרב בלויא זצ"ל, בספריו המרובים משיג הרב בלויא פעמים רבות על ספרים וחיבורים שקדמו לו, אבל את ההשגות לא כתב לצורך הניצוח והווכחות, אלא לבירור אמיתה של תורה. יש רבנים המסדרים שמועה ופסקי הלכות, אבל פוחדים להשיג ולערער על דברי הקודמים להם, אבל איש אמת איננו פוחד, 'כי המשפט לאלוקים הוא'. 'הווי מתאבק בעפר רגליהם', אמנם המאבק, הוויכוח ההלכתי,

הוא הבסיס להוראת הלכה בעם ישראל, אבל כדברי ר' יוסי בן יעזר, המאבק צריך להיות 'בעפר רגליהם' של חכמים. איש האמת הוא הנאבק על דעותיו ופסיקותיו, אבל עם זאת הוא זוכר שהוא אבק לרגלי גדולי הדורות. תכונה מופלאה זו של עמידה על דעותיו, יחד עם הכבוד לפוסקים אחרים וקדמונים, היא הבסיס להוראותיו של הרב בלויא זצ"ל, בכל ספריו והערותיו.

2. ארדה נא ואראה

איש אמת, כאשר הוא עוסק בשאלה, הוא מברר תחילה את המציאות, לדעת מהי. לצורך חקר המציאות צריך לרדת ולראות, וכפי שהורה הקב"ה 'ארדה נא ואראה' - ללמד את הדיינים שירדו לראות בעיניהם את הנדון. אין להסתמך על שרטוטים וציורים אלא 'טוב מראה עינים'. הליכה זו דורשת התמדה וזמן רב, קל יותר לשבת בבית ולפסוק פסקי הלכות, ולא להיטלטל במרחבי הארץ כדי לראות צנרת במפעלים למשל; ובייחוד כאשר אדם יש לו ייסורים גדולים כפי שהיו לרב בלויא זצ"ל, והנסיעות הארוכות מקשות עליו. אבל דורש אמת כרב בלויא זצ"ל, היה נוסע ממפעל למפעל לראות בעיניו את המציאות, ובוחן כיצד הטכנולוגיה החדשה ניתנת ליישום הלכתי, ורק לאחר מכן מכריע את הכרעותיו. כאשר פותחה בגוש קטיף שיטת הגידול במצעים מנותקים (ערב שביעית תשנ"ד), בא הרב בלויא זצ"ל עם חברי בית הדין וועד הכשרות, לראות כיצד הדבר נעשה, חקר ובדק איך מוציאים את המים וכיצד הגידול נעשה בכל שלב, (דעת הרב בלויא זצ"ל הייתה שזו שיטה נכונה לגדל ירקות נקיים מחרקים גם בשנת השמיטה). גם בביקוריו במפעל 'עלי קטיף - חסל"ט', עמד על כל שאלות הכשרות שהתעוררו, והציע דרכי פתרון מתוך הניסיון הרב שהיה בידו. הרצינות המיוחדת של 'ארדה נא ואראה', הייתה אחת הסיבות לכך שוועד הכשרות של העדה החרדית זכה להיות מקובל מאוד בקרב הציבור, בימי חיותו של הרב. וועד הכשרות של העדה החרדית הפך מוועד מקומי לוועד ארצי, בזכות הנוהל של הכרת המציאות בשטח, שלאחריו מתקיים דיון הלכתי אמיתי.

תכונת הירידה לפרטי המציאות ניכרה בכל העניינים שהרב בלויא זצ"ל עסק בהם. כשעסק בענייני מסחר וריבית, הוא הכיר את דרכי המסחר המציאותיות. ספרו הגדול 'ברית יהודה' הודפס בשנת תשל"ו, כעשרים שנה לאחר מכן הדפיס שוב את עיקרי הדינים של הספר, וכבר היו שינויים בדרכי המסחר שהשפיעו על פסיקת ההלכה, ועל כן שינה דברים בפסיקותיו (עיין בהקדמתו).

3. מבקש אמת

הרמב"ם (בהקדמתו ל'שמונה פרקים') אומר שיש לשמוע את האמת ממי שאמרה. מבקש האמת מחפשה בכל מקום שיכול למוצאה, אצל גדול וקטן. פעמים ביקש הרב בלוי זצ"ל שנכתוב לו סיכומי דברים ובידורים מיוחדים, כדי שיהיה לו את החומר הנצרך לשם הדיון ההלכתי, ועל סמך דברים אלו ישב לכתוב את הכרעותיו, כאשר היריעה כבר פרוסה לפניו. פעמים ביקש תמצות הדעות השונות אודות גבולות הארץ, ופעמים ביקש

סיכום של שאלת הרכבות 'תמך' בעצים שונים. כשהתעוררו שאלות בקשר לתרומות ומעשרות, היה מבקש לשמוע האם לתלמידי חכמים אחרים ששאלנו יש דעות נוספות. הרב בלויא זצ"ל היה מחפש את האמת - באמת, בלא הבחנה מיהו האיש שמוסר לו את המידע, האם הוא בעל דעות כאלו או אחרות, האם הוא איש העדה החרדית או מבני הציונות הדתית. כל זמן שהיסוד הוא אמת של תורה, ורק לשם התורה, לא פעלו עליו חילוקי השקפה שלא לקבל האמת. פעמים שהרב בלוי זצ"ל היה מתקשר אלי הקטן, ושואל שאלה (בדרך כלל שאלה מעשית); מעולם לא הציג עצמו בתואר אלא בשמו הפרטי, ולאחרי מכן היה שואל שאלה קצרה ודן דיון ארוך. כאשר עסק ב'פתחי מקוואות', ידע שבכפר דרום ת"ו היה מתקן טבילה לנכים, ועל כן ביקש את כל החומר שהיה לנו שנכתב בנושא זה, והשתמש בו בספרו. ידעתי שהרב בלוי זצ"ל עובר על כל המאמרים ההלכתיים המופיעים בחוברת 'אמונת עתיך'. בחול המועד פסח תשע"ב, כשבאתי לביקור החג הקבוע שלי אצלו, הוא דן איתי על מאמרי אודות ה'חגז' ביום טוב. כששאלתי מתי יש לרב זמן לקרוא מאמרים נוספים, ענני שהוא קורא לפחות את הסיכום ההלכתי. אבל לא פעם ראיתי שעבר על כל המאמרים, ולפעמים היה מתקשר ואומר שלנושא זה יש ראייה בגמרא זו, ולנושא זה יש פירכא מסוגיא זו וכו'.

מבקש אמת יכול להודות ולהכיר בטעותו ולחזור בו בדברי הלכה, 'מודים דרבנן היינו שבחייהו'. בהקדמתו לספר 'עיקרי הדינים' מספר הרב בלויא שחזר על תלמודו בענייני ריבית אחר עשרים שנה, וכעת התבררה לו ההלכה ביתר ביאור, ועל כן הוא חוזר בו מכמה דברים שכתב בספרו הקודם 'ברית יהודה'; ולא עוד אלא הוא מציין בספר היכן הן השינויים. קל למחבר ספרים רבים כל כך, להשמיט ולהעלים את החזרות שחוזר בו, אבל גם כאן ניכרת מידת האמת ליעקב'.

סוף דבר

האמת היא דבר קיים ונצחי, לעומת השקר החולף, ש'אין לו רגליים'. תכונת האמת המיוחדת שהייתה לרב בלויא זצ"ל, בצרוף מידותיו התרומיות וכישרון הזיכרון נדיר שניחן בהם, הם שנתנו לו את מעמדו המיוחד בתור אחד מעמודי ההוראה של ישראל לדורות.

